

12e JAARGANG

NUMMER 4

APRIL 1976

DAAD EN GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

+++++
+ BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING +
+ GAAT HET DENKEN AAN HET DOEN +
+ VOORAF. BIJ HET HANDELEN VAN +
+ KLASSEN OF MASSA'S BLIJKT DE +
+ BETEKENIS VAN HET HANDELEN +
+ PAS ACHTERAF. HIER GAAT DE +
+ DAAD VOORAF AAN HET BEGRIP. +
+++++

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit *vrijwillige* bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outshoornstraat 1', Amsterdam-west
Postgiro 307695

OUDE EN NIEUWE ARBEIDERSBEWEGING

"Tegenwoordig drukken socialisten zich in kapitalistische begrippen uit en hanteren kapitalisten socialistische begrippen. Dat is het resultaat van een lange ontwikkeling, die de oude arbeidersbeweging zelf op gang heeft gebracht. De arbeidersleiders van gisteren en vandaag zijn niet de vertegenwoordigers van een arbeidersbeweging, maar van een kapitalistische beweging van arbeiders... In wezen is de geschiedenis van de oude arbeidersbeweging de geschiedenis van de kapitalistische markt... Het was er die beweging om te doen, de zogenaamde kapitalistische marktwetten in het voordeel van de waar arbeidskracht te laten werken. Kollektieve akties waren er op gericht zo hoog mogelijke lonen af te dwingen. De op die manier verkregen economische macht moest door sociale hervormingen worden veiliggesteld. Aan de andere kant versterkten de kapitalisten hun georganiseerde controle over de markt om zo hoog mogelijke winsten te behalen. Daarbij namen kapitaal en arbeid ten opzichte van elkaar de positie van opponenten in, maar tegelijkertijd hadden kapitaal en arbeid ook een gemeenschappelijk belang. Beider optreden begunstigde de monopolistische reorganisatie der kapitalistische samenleving. In werkelijkheid was het zo, dat zich zowel achter de handelingen van het kapitaal als achter die van wat men de arbeidersbeweging noemde, de expansiedrang van het kapitaal verborg. Politiek en streven van de oude arbeidersbeweging werden bepaald door het karakter van het produktiestelsel.... De wetten van de kapitalistische markt kunnen namelijk niet in 't voordeel van de arbeidende klasse worden aangewend, onverschillig welke betekenis zij voor winsten of verliezen hebben en hoe ze ook door verschillende belangengroepen mogen worden gemanipuleerd. De mensen worden niet door de markt gecontroleerd en niet de markt bepaalt wat voor maatschappelijke verhoudingen er heersen. De maatschappelijke verhoudingen worden bepaald door de omstandigheid, dat een bepaalde groep in de maatschappij in het bezit is van de produktiemiddelen en beschikt over de middelen tot onderdrukking. De situaties op de markt begunstigen het kapitaal. Is dat een keer niet het geval, dan wordt de situatie veranderd... Om het kapitalisme omver te werpen zijn akties vereist, die niets te maken hebben met de verhouding waarin kapitaal en arbeid op de kapitalistische

markt tegenover elkaar staan...De oude arbeidersbeweging beperkte haar activiteit binnen het raam van de kapitalistische structuur..."

Dit stond vele jaren geleden al te lezen in een opstel over de Duitse socialist Otto Rühle, die weliswaar in de oude arbeidersbeweging opgroeide, of liever gezegd, die opgroeide in haar ideëenwereld - want hij hield zich van partijen en organisaties altijd verre en bleef, zelfs wanneer hij er toe behoorde toch een buitenstaander - maar die desondanks een van de pioniers van de nieuwe arbeidersbeweging werd, voor zover men dan althans bij de nieuwe arbeidersbeweging van pioniers spreken kan.

Het opstel dat wij op het oog hebben werd geschreven door Paul Mattick, die zich daarin en vooral in de aanhef ervan, van een nogal moeilijk theoretisch "jargon" bedient, maar die wij daarom zo uitvoerig hebben geciteerd, omdat de bewuste passage een opvatting weerlegt, die wijdverbreid is in heel wat, soms sterk van elkaar verschillende, zogenaamde "linkse" milieus. We hebben uiteraard de o zo gangbare opvatting op het oog, dat de oude arbeidersbeweging verworden is, gedegeneerd, zoals er wel wordt gezegd, of wel in de burgerlijke samenleving geïntegreerd. Voor zover er in die milieus over een nieuwe arbeidersbeweging wordt gesproken, wordt daaronder meestal niets anders verstaan dan de oude beweging zoals zij in haar jeugd zou zijn geweest. En om het hier maar meteen te zeggen, meestal wordt daaraan dan ook nog toegevoegd, dat de nieuwe arbeidersbeweging een noodzaak is. De betrokkenen zijn ervan overtuigd, dat die nieuwe arbeidersbeweging zoals zij haar opvatten, er dient te komen, dat wil zeggen: dient te komen volgens hén, omdat zij nu eenmaal van de praktijken der oude arbeidersbeweging met afschuw zijn vervuld.

Wanneer men hun die aldus denken er op wijst dat de nieuwe arbeidersbeweging er niet dient te komen, doch dat inplaats daarvan haar komst iets onvermijdelijks is, dan wordt men onmiddellijk aangestaard met een gezicht dat de opperste verbazing uitdrukt, een gezicht zoals iemand zet wanneer hij plotseling een hem volstrekt onbekende taal hoort spreken. Wanneer men er dan ook nog aan toevoegt, dat voor enige afschuw van de oude arbeidersbeweging geen enkele grond bestaat en dat die beweging bepaald niet gedegeneerd of verworden is, dan heeft men meteen de volle zekerheid, dat men totaal wordt misverstaan.

Dat hele misverstand spruit hieruit voort, dat de oude arbeidersbeweging volstrekt verkeerd wordt beoordeeld. Zij wordt geïdealiseerd, er wordt een totaal vertekend beeld van haar jeugd gevormd, er wordt terug verlangd naar een verleden, dat er welbeschouwd nimmer is geweest. Dat is het waarop in 't hier gebrachte citaat door Mattick wordt gewezen. Het is niet zo, dat de oude arbeidersbeweging vroeger "goed" was en later "slecht" is geworden. We willen daarmee niet zeggen, dat zij niet aan verandering onderhevig is geweest, maar die verandering is een natuurlijk proces geweest: er is datgene uit gegroeid wat er van het begin af aan heeft ingezet.

Mattick zegt het misschien wat geleerd, hij zegt het niettemin toch bijzonder duidelijk: de oude arbeidersbeweging was een kapitalistische beweging en het onbetwistbare feit dat zij haar gewone leden uit de arbeidersklasse rekruteerde verandert daaraan niets. Wie onder socialisme iets anders wil verstaan dan 't profiteren van de kapitalistische marktverhoudingen op een gegeven ogenblik, die kan tot geen andere konklusie komen dan dat de oude arbeidersbeweging nimmer socialistisch is geweest en die moet - zodra hij van dat gezichtspunt uit naar de geschiedenis van de oude arbeidersbeweging kijkt - tot de konklusie komen, dat Mattick volkomen gelijk

heeft met zijn bewering, dat haar geschiedenis de geschiedenis van de kapitalistische markt is.

hoe valt het te verklaren dat die oude arbeidersbeweging ooit geïdealiseerd kon worden en nog altijd geïdealiseerd wordt? Het antwoord is erg eenvoudig als men haar geschiedenis maar eenmaal zó opvat als 't door Mattick wordt gedaan. De schijn dat de oude beweging in het verleden wat anders was dan nu wordt alleen maar daardoor gewekt, dat de vrije kapitalistische markt van het verleden kolossaal aan betekenis heeft ingeboet. Dat is alles. Het is weinig en tegelijkertijd veel.

Mattick drukt dat zo uit, dat hij van een monopolistische reorganisatie der kapitalistische samenleving spreekt. Men kan het ook verduidelijken met een eenvoudig voorbeeld. In het verleden werd de hoogte van het arbeidsloon bepaald door het touwtrekken tussen kapitalisten en arbeiders. In 't heden worden de lonen niet op die wijze vastgesteld, maar door datgene wat het loonoverleg, met het accent op overleg wordt genoemd. Een dergelijke verandering was tevens bepalend voor de zogenaamde verandering van de oude arbeidersbeweging. Een extreme vorm van het loonoverleg is de z.g. geleide loonpolitiek. Die vormt een onderdeel van wat wel als geleide economie wordt aangeduid. Niet zelden wordt daarbij dan die geleide economie als een stuk "socialistische" verworvenheid voorgesteld, ofschoon zij niets anders is dan een bepaalde kapitalistische ordening en, voor zover het om de geleide loonpolitiek gaat, om een ordening of reorganisatie van de verkoop van de arbeidskracht, die van de bestaande kapitalistische produktieverhoudingen, waarbinnen bezitters van kapitaal tegenover bezitters van arbeidskracht staan, het onontkoombare gevolg is. Maar wanneer een bepaalde methode van verkoop van de arbeidskracht 'n stuk socialisme wordt genoemd, wat wil dat dan anders zeggen dan dat - gelijk Mattick schreef - de "socialisten" kapitalistische begrippen hanteren of omgekeerd?

Is deze hele kwestie, de vraag of de oude arbeidersbeweging nu wél of niet een arbeidersbeweging, of anders geformuleerd, wél of niet socialistisch was, dan zo belangrijk, zal men vragen. Ons antwoord luidt: wis en waarachtig! De reden daarvoor is deze, dat de kijk die men op de oude arbeidersbeweging heeft, bepalend is voor de kijk die men op de nieuwe beweging van de arbeiders heeft. En we schrijven hier met opzet "nieuwe beweging van de arbeiders" omdat door de nieuwe arbeidersbeweging zó en niet anders te definiëren het verschil tussen oude en nieuwe beweging het duidelijkst wordt aangegeven.

De kijk die men op de oude arbeidersbeweging heeft, zeiden we, is van de allergrootste invloed op de kijk die men op de nieuwe arbeidersbeweging heeft. En dat is in zó sterke mate het geval, dat zonder overdrijving kan worden gesteld, dat de bepaalde kijk die iemand op de oude arbeidersbeweging heeft, er toe kan leiden, dat hij de nieuwe arbeidersbeweging in het geheel niet ziet. Want de nieuwe arbeidersbeweging, men vergis zich daaromtrent niet, is er al, ook al ligt zij dan nog in de windselen. Zij is overal dáár, waar arbeiders zelfstandig optreden, zélf handelen, zélf beslissingen nemen, zélf de vormen van hun aktie bepalen, zich niet door wie of wát ook laten betuttelen. Want overal waar dat het geval is, is er een beweging van de arbeiders voor een arbeidersbeweging in de plaats getreden.

Hoe komt het nu, dat door maar al te velen de haar weg zoekende beweging der arbeiders niet als de nieuwe arbeidersbeweging wordt verstaan? Het komt door hun verwachting, dat de nieuwe arbeidersbeweging er ongeveer zó uit zal zien als de oude arbeidersbeweging er volgens hen lang geleden

moet hebben uitgezien. Zij herkennen de beweging der arbeiders niet als een nieuwe arbeidersbeweging, omdat zij zich de nieuwe arbeidersbeweging anders voorstellen dan zij er in werkelijkheid uit ziet; omdat naar hun mening de nieuwe arbeidersbeweging er ook anders zou behoren uit te zien.

Jammer voor hen dan, zal men wellicht doodnuchter en lakoniek willen konstateren. Daar zou weinig tegen in te brengen zijn, ware het niet dat zij, die zich de nieuwe arbeidersbeweging als een wedergeboorte van de oude arbeidersbeweging van weleer voorstellen, als gevolg van die waanvoorstelling voortdurend bezig zijn de arbeiders in feite voor het karretje van de oude arbeidersbeweging te spannen, hetgeen er op neer komt, dat zij de arbeiders in het kapitalistische tuig willen spannen. Want of men nu de bestaande oude arbeidersbeweging aanprijst dan wel de oude arbeidersbeweging van weleer: het blijft een kapitalistische beweging, die wordt aangeprezen.

Nu is het gelukkig zo, dat het rad der geschiedenis niet kán worden teruggedraaid. Hoe hard de diverse "linkse" voorhoedegroepen en hoe hard maatschappij-kritische bewegingen of stromingen zich ook inspannen, zij kunnen de oude arbeidersbeweging haar geschiedenis niet nogmaals laten schrijven en zij kunnen haar niet van voren af aan laten beginnen. Al was het alleen maar omdat de kapitalistische verhoudingen dat onmogelijk maken. Maar 't is wel zo dat met dergelijke inspanningen de nieuwe arbeidersbeweging een stok tussen de benen wordt gegooid. Nu behoeft men zich daar uiteraard niet ál te ongerust over maken. De jonge beweging der arbeiders zal wel over die stok heenstappen, hem mogelijk ook stuk trappen. Juist omdat het gaat om een beweging die zich niet betuttelen laat, zal zij er wel niet al te veel hinder van ondervinden.

Maar wie zich een inzicht wil verwerven in het verschil tussen oude en nieuwe arbeidersbeweging, het wérkelijke verschil, zoals zich dat voor onze ogen voordoet, die zal het wezenlijk karakter van de oude arbeidersbeweging dienen te verstaan. Zo niet, dan bestaat het gevaar, dat hij onder nieuwe arbeidersbeweging iets verstaat dat al zo oud is als het kapitalisme zelf, iets dat met dat kapitalisme onlosmakelijk is verbonden.

=====

E E N H I S T O R I S C H E V E R G I S S I N G

De heer S. Poppe jr., voormalig vakbondsbestuurder, sympathisant van de maatschappij-kritische vakbeweging en Kamerlid, heeft dezer dagen het kabinet-Den Uyl "een historische vergissing genoemd". Een historische vergissing van wie? Niet van het ondernemersdom in elk geval. De heersende klasse wist zéér goed wat zij deed toen zij, in een periode van ernstige moeilijkheden op politiek terrein en staan voor een terugloop van de economische conjunctuur, haar lot aan de huidige premier toevertrouwde, of om het woord te kiezen, dat sedert de jongste kabinetsformatie opgeld doet, toen zij hem gedoogde.

Een experiment was het voor haar allerminst, noch een sprong in het ongewisse. De partij waarvan hij de exponent is heeft zich ook in 't verleden al eens "aan het roer van de staat" bevonden, zoals dat heet; mogen doen alsof zij de koers uitstippelde, die in werkelijkheid door het kapi-

taal is uitgezet.

Het ging daarbij om een oude truc die ook in het verleden al herhaaldelijk is toegepast. Steeds wanneer het de ondernemers slecht gaat of wanneer ernstige hinderpalen opdoemen, mogen de zogenaamde "socialisten" de kastanjes uit het vuur halen, dat wil zeggen de impopulaire maatregelen nemen, die - naar er wordt verondersteld - de massa eerder van hén zal slikken dan bijvoorbeeld van een Wiegel, een Aantjes of een Andriessen. Het is om precies dezelfde reden dat aan de overkant van de Noordzee een z.g. Arbeidersregering aan het bewind is. Het is om precies dezelfde reden dat zowel Groot-Brittannië als Nederland of sommige andere landen "socialistisch" geheten regeringen hebben gekend. Slechte ervaringen heeft de heersende klasse daarbij nimmer opgedaan. Het ziet er ook bepaald niet naar uit, dat zij zich ditmaal heeft vergist.

Maar de heer Stan Poppe jr. heeft het anders bedoeld. Hij heeft niet willen beweren, dat het optreden van het kabinet-Den Uyl een historische vergissing van het ondernemerdom was, nee hij heeft met "historische" vergissing bedoeld, een historische vergissing van de Partij van de Arbeid.

In welk opzicht vragen wij? Het kan bijna niet anders of de heer Poppe bedoelde het zo, dat de PvdA, eenmaal regeringspartij zijnde, toch minder van haar "socialistisch" program heeft kunnen verwezenlijken dan zij tevoren veronderstelde. Welk socialistisch program?, vragen wij. De PvdA heeft geen program, dat ook maar enige socialistische elementen bevat, zij heeft krachtens haar (burgerlijke) partijstructuur niets met socialisme te maken. Zo de heer Poppe dat meent,, dan is dát de historische vergissing, liever gezegd: de ónhistorische blunder die hij maakt.

Als het zijn redenering is dat het kabinet-Den Uyl, achteraf bekeken, toch minder "socialisme" tot stand heeft kunnen brengen dan hij dacht, dan kan alleen maar worden opgemerkt, dat Den Uyl er nooit op uit is geweest om ook maar het kleinste stukje socialisme tot stand te brengen. Voor zover er ergens van een vergissing sprake is, is het deze, het (progressieve en moderne) kapitalisme van Den Uyl voor iets anders dan kapitalisme aan te zien of te veronderstellen dat kabinetten die door het kapitaal "gedoogd" worden, de kans zouden krijgen socialistische veranderingen van de maatschappij door te voeren. Waar het kabinet-Den Uyl overigens niet naar streeft.

=====

H E T N V V E N D E M A A T S C H A P P E L I J K E O R D E

In een van de jongste nummers van "De Vakbeweging", het officieel orgaan van het NVV (we bedoelen 't nummer van 19 februari j.l.) komt een interview voor met NVV-voorzitter Wim Kok. Het gaat over de maatschappelijke orde, over de kijk van het NVV daarop. Aanleiding tot dat gesprek is een komende discussie binnen deze vakcentrale over dat probleem en over die visie. Ter voorbereiding van die gedachtenwisseling is er een discussiestuk samengesteld waarin de wensen van de vakbeweging over de toekomstige maatschappelijke orde zijn geformuleerd. De wensen' Het gaat om een soort van verlanglijstje. De vraag hoe de maatschappij zich ontwikkelt, welke krach-

ten er in werkzaam zijn, welke perspectieven dat opent en wat men op grond van de werkelijke ontwikkeling mag verwachten, dat alles wordt door 't NVV volstrekt buiten beschouwing gelaten. Het is dus allemaal erg idealistisch. Althans wat de methode betreft. Van de wensen zélf kan dat niet gezegd worden. Wie de maatschappelijke orde waar het NVV naar zegt te streven op de keper beschouwt, die komt tot de konklusie, dat de nieuwe orde, die het NVV wil, eigenlijk niet verschilt van de bestaande orde, die het NVV zegt niet te willen, maar waarmee het overigens voortreffelijk samenwerkt.

Dat de nieuwe orde zoals het NVV die wenst in feite niet van de huidige verschilt, is bepaald niet alleen maar een bewering van ons. In het bewuste interview wordt het door Wim Kok toegegeven. Hij zegt: "Als we het allemaal organiseren zoals het in het diskussiestuk wordt aangesneden weet ik niet of we dan een ander maatschappelijk stelsel hebben of dat we gewoon zijn doorgegaan op de weg waar we al jaren op zitten.

"Laten we", voegt Wim Kok er aan toe, "niet kiften over de baam. Dat zullen de etikettenplakkers wel doen. Het belangrijkste vind ik dat je in de situatie komt dat de mens niet meer door 't kapitaal wordt beheerst..."

Klinkt dat even goed of niet? Het NVV streeft naar de opheffing van de kapitaalsverhouding en naar de opheffing van de loonarbeid zou je zo zeggen. Nee hoor, helemaal niet. Wim Kok verklaart nadrukkelijk, dat "de ondernemersfunctie niet overbodig wordt" en dat het er om gaat "niet alleen heelhuids uit de ingebakken botsingen te komen maar ook om het verzoenen van het ogenschijnlijk ('') tegenstrijdige elementen." Een kapitalistische goocheltruc dus. In de maatschappij die 't NVV wil zijn de tegnstellingen niet opgeheven, maar verzoend en het ondernemersdom zal de arbeidersklasse evengoed aantreffen als nu. In welk opzicht is er dan sprake van een andere maatschappelijke orde? In geen enkel opzicht. Het gaat om dezelfde orde, die alleen maar een nieuwe orde wordt genoemd. Wie zijn nu eigenlijk de etikettenplakkers? De critici van het NVV of de NVV-bestuurders zelf?

=====

M I J N W E R K E R S S T R I J D I N D E V.S.

Zogenaamd waterdichte systemen, die zijn opgezet en ontwikkeld om arbeidersverzet onmogelijk te maken, blijken in de praktijk niet zó waterdicht te zijn als de ontwerpers daarvan het zich hebben voorgesteld. Dat is al heel dikwijls gebleken. Mijneigenaren in de Verenigde Staten hebben het nog weer eens ondervonden. Zij meenden iets gevonden te hebben om een einde te maken aan de vele wilde stakingen, die al geruime tijd, zowel in deze bedrijfstak als in andere Amerikaanse industrieën hun een doorn in het oog zijn.

Toen zij in 1974 een nieuw kollektief kontrakt sloten met de vakbond U.M.W. (United Mine Workers) en zijn voorzitter Arnold Miller, lieten de patroons - uiteraard met Millers welwillende medewerking - daarin een zogenaamde arbitrage-clausule opnemen, waardoor, zo dachten zij, "illegale" en "on-officiële" stakingen voortaan tot het verleden zouden behoren. Maar in de praktijk bleek de zo behoedzaam ingebouwde veiligheid niet in het minst

te werken.

Om de arbitrage zo perfect mogelijk, dat wil zeggen in het voordeel der ondernemers te laten werken, was er een heel schema van reglementen betreffende de behandeling van klachten opgesteld. De kompels verweten de vakbond al terstond, dat het schema niet te hanteren viel. Toen eind juli van het vorige jaar een arbeider van een asfaltmijn in West-Virginië werd ontslagen, brachten de arbeiders de zaak dan ook niet voor de arbitragecommissie maar grepen zij naar een middel dat, naar zij uit ervaring wisten, veel en veel effectiever was: de solidariteit. Binnen drie weken breidde de solidariteits- en proteststaking zich uit naar de mijnen van Pennsylvania, Ohio, Illinois, Indiana, Virginië, Kentucky en Alabama. Meer dan wel 80.000 mijnwerkers waren er bij betrokken en de stakers postten niet enkel bij de schachten, maar ook bij het hoofdkantoor van de bond in de stad Beckley, waar de aktie was begonnen. Zowel kolen- als ijzermijnen kwamen stil te liggen; van de kolenmijnen werkte er niet één meer.

De Amerikaanse kranten besteedden nauwelijks aandacht aan de strijd. Een vooraanstaand blad als de New York Times repte er pas van toen de aktie praktisch was afgelopen en de bonden en de patroons na gezamenlijke inspanning de zaak weer zo'n beetje onder controle hadden. Dat is de reden dat wij er nu pas over kunnen schrijven. De informatie die wij ontvingen was vervat in een brief uit Amerika, gericht aan makkers in Engeland.

De briefschrijver deelt mee, dat een van de stakende mijnwerkers hem vertelde, dat de hel aktie, behalve als protest tegen het ontslag, ook moest worden opgevat als een protest "tegen die verdomde Arnold Miller en zijn vervloekt kontrakt".

De ondernemers waren woedend. Zij waren vooral woedend vanwege het feit, dat de mijnwerkersbond niet in staat was gebleken zijn eigen leden in de hand te houden. De heer E.B. Speer, directeur van de trust U.S. Steel sprak van "een nationale schande".

De mijneigenaren wendden zich tot de rechter. Federale rechtbanken verboden de arbeiders te posten en bevalen de werkhervatting. Ze legden de bond bovendien - wegens kontraktbreuk - een dwangsom van 100.000 dollar op voor iedere dag dat de staking voortduren zou. Verscheidene mijnwerkers werden gearresteerd en sommigen van hen werden tot zes maanden gevangenisstraf veroordeeld.

De bond deed alles wat hij kon om aan de staking een einde te maken. Toen de strijd zes weken had geduurd besloten 250 kaderleden van de U.M.W. die in Beckley de hoofden bij elkaar staken, de grootst mogelijke aandrang op het landelijk bondsbestuur uit te oefenen, opdat de leden weer in het gareel zouden worden gebracht. Hun voorstel was, dat tegen leden die de aktie wilden voortzetten, disciplinaire maatregelen zouden worden genomen. Miller liet het dreigement horen, dat de boeten, waartoe de bond eventueel zou worden veroordeeld, door de mijnwerkers zouden moeten worden opgebracht.

Onder uiterst zware druk geplaatst, moesten de arbeiders tenslotte de aktie opgeven. De betekenis ervan was echter onmiskenbaar. "Wilde" stakingen, aldus de briefschrijver, waren er tot vorig jaar alleen maar mijn na mijn. Ditmaal werd voor de eerste keer de gehele mijnindustrie door een zelfstandige strijd getroffen. Belangrijk was ook, dat de tegenstelling tussen de arbeiders en de vakbeweging, die bij iedere "wilde" aktie aan de dag treedt, ditmaal scherper was dan ooit in het verleden. En tenslotte bewees het optreden van de federale rechters aan iedereen die ogen had om

te zien aan welke kant van de klassescheiding de Amerikaanse justitie haar plaats heeft.

Wat de felheid van de strijd betreft: die werd voldoende gekarakteriseerd door de omstandigheid, dat op het hoogtepunt ervan iemand de gehele aktie definieerde als een "mijnwerkersopstand tegen de patroons en tegen de bond".

=====

VERANTWOORDING VAN DE VOOR "DAAD EN GEDACHTE"

BINNENGEKOMEN GELDELIJKE BIJDRAGEN

(1e kwartaal 1976)

A.C. te D.H. f 30.--; H.A. te L. f 15.--; J.C.A. te E. f 25.--; C.v.d.B. te A. f 7,50; C.J.B. te A. f 21.--; B.v.B. te M. f 5.--; R.D. te B. f 10.--; J.G. te D. f 20.--; H.v.d.H. te W. f 30.--; A.v.d.H. te A. f 30.--; C.H. te A. f 20.--; W.v.H. te W. f 60.--; T. de J. te A. f 50.--; A.v.d.M. te U. f 20.--; A.v.d.M. te D.H. f 25.--; C.J. de P. te D. f 25.--; G. de P. te B. f 50.--; C.A.R. te R. f 20.--; T.v.T. te A. f 5.--; M.J.W. te A. f 30.--; H. de W. te U. f 25.--; H.C.N. te D. f 29,25; H.J.A.M.T. te N. f 12,50.
Totaal f 565,25

Allen die wat extra geld overmaakten naast wat zij redelijkerwijs moesten betalen hartelijk dank. Wat extra steun is wel nodig, want de kosten voor het uitgeven van een blad worden steeds hoger. Daarnaast hebben we tevens weer voor zo'n achthonderd gulden aan nieuwe apparatuur moeten kopen. Dank zij de extra steun zijn we zo langzamerhand toch in staat geweest die technische apparaten aan te schaffen, die ons niet alleen het werk vergemakkelijken, maar die er ook toe bijdragen onze uitgaven uiterlijk te verfraaien. Wij nemen aan, dat de lezers daar even blij mee zijn als wij.

=====

BIJ "DAAD EN GEDACHTE" VERKRIJGBAAR

"Het andere Portugal".	Franko per post f 3.--.
"Was de sociaal-democratie ooit socialistisch?"	" " " f 3.--.
"Beschouwingen over geld en goud".	" " " f 3.--.
"Over bolsjewisme en fascisme".	" " " f 3.--.
"Stellingen over de Chinese revolutie".	" " " f 3,50.
"Maar hoe dan? Enige gedachten over een socialistische samenleving".	" " " f 3.--.
"Van Beria tot Zjoekof. Sociaal-economische achtergronden van de déstalinisatie."	" " " f 3.--.

=====

B A K O E N I N

In het septembernummer van 1975 van "Daad en Gedachte" publiceerden wij 't artikel "Leninistisch anarchisme". Het was een reactie op 't artikel "De rol van het anarchisme in de geschiedenis" in "De Vrije Socialist" van juni 1975. Op ons artikel ontvingen wij een schrijven van Albert Ledder van "De Vrije Socialist", dat wij - voorzien van ons kommentaar - hebben geplaatst in "Daad en Gedachte" van december van het vorige jaar. "De Vrije Socialist" nam echter ook het artikel "Leninistisch anarchisme" over in het oktobernummer van '75, eveneens voorzien van kommentaar door Ledder. Op dat kommentaar heeft één onzer medewerkers (J.M.) geantwoord met een schrijven aan "De Vrije Socialist". Naar aanleiding daarvan werd hij door Ledder opgebeld die zijn twijfel uitsprak over de door M. gebruikte bronnen. M. heeft Ledder toen verwezen naar een andere medewerker van "Daad en Gedachte", die over de bronnen beschikt. Ledder is dan ook - vergezeld van een Spaanse CNT'er - bij hem geweest om de bronnen te controleren. Zo onze lezers zich zullen herinneren ging de discussie in 't artikel "Leninistisch anarchisme" zowel over de houding van de C.N.T. in de Spaanse burgeroorlog als over de opvattingen van Bakoenin.

Opmerkelijk is nu, dat de Spaanse CNT'er reeds een "Open Brief" aan M. in het in Nederland verschijnende CNT-blad "La Razon" had laten plaatsen al vóór hij de bronnen had gecontroleerd en vóór het schrijven van M. in "De Vrije Socialist" was opgenomen. Op die "Open Brief" komen we in één der volgende nummers van "Daad en Gedachte" nog terug.

Tijdens dat bronnenonderzoek bij de medewerker van ons blad door Ledder en de Spanjaard, overhandigde Ledder een aan hem gerichte brief van een medewerker aan het "Internationale Instituut voor Sociale Geschiedenis" te Amsterdam, aan wie om inlichtingen was gevraagd omtrent Bakoenin. Hij immers had de beschikking over alle in het Instituut aanwezige bronnen betreffende Bakoenin. Van die brief heeft onze vriend M. een fotocopie. Ofschoon die brief aan Ledder is gericht, wordt er stelling in genomen *tegen* de door M. verkondigde opvattingen ten aanzien van Bakoenin. Daarom acht hij zich volkomen gerechtigd in "Daad en Gedachte" op die brief in te gaan. De brief is ondertekend met de initialen J.K. en die hanteert M. dan ook in onderstaand schrijven. Hij had hiermee willen wachten tot "De Vrije Socialist" zijn antwoord aan Ledder had geplaatst, maar helaas, dat zal wel nimmer geschieden. Hij heeft zijn artikel op 3 november 1975 aan de redactie van dat blad verzonden. Toen het in het decembernummer van "De Vrije Socialist" nog niet was geplaatst heeft hij Albert Ledder opgebeld en gevraagd waarom zijn schrijven nog niet was opgenomen. Van hem kreeg hij te horen dat het zou worden geplaatst in het februari-nummer van "De Vrije Socialist". Tevens sprak Ledder toen de hoop uit, dat we half januari wellicht een discussie-avond over de bewuste onderwerpen zouden kunnen houden. Onze makker heeft

daarmee van harte ingestemd en gezegd op nader bericht van Ledder te zullen wachten. Helaas, het is tot nu toe stil gebleven van de zijde van "De Vrije Socialist". Ledder heeft niets meer van zich laten horen en ook in 't februarinummer van "De Vrije Socialist" is het schrijven van M. niet opgenomen. Het is jammer, maar door alle jaren heen geven de anarchisten blijk van hun tegenzin in discussie, hoezeer ze die ook met de mond belijden. Het zij zo, maar dat is voor ons geen reden om onze opvattingen over wie of wat dan ook onder stoelen of banken te steken. Daarom het nu volgende schrijven van M.

Redaktie "Daad en Gedachte"

DE PROKLAMATIE VAN LYON

Om aan te tonen, dat Bakoenin op het standpunt stond, dat de revolutie afhankelijk is van de grote mannen, van de "bewuste revolutionairen", heb ik - naast andere citaten - ook de proklamatie aangehaald, die Bakoenin schreef in september 1870. In die proklamatie komen nogal autoritaire trekjes voor.

J.K. nu twijfelt er aan of Bakoenin wel die proklamatie heeft geschreven. Hij veronderstelt dat niet Bakoenin, maar een ander (of anderen) verantwoordelijk daarvoor zijn. Doch waarop berust die veronderstelling? J.K. haalt bijvoorbeeld aan, dat Bakoenin in zijn "Lettre à un Français sur la crise actuelle" verklaart er een tegenstander van te zijn, dat de toekomstige republiek bij dekreet alle erediensten zou moeten afschaffen en eveneens bij dekreet de gewelddadige verwijdering van alle priesters moest organiseren. Dit zou dan in tegenstelling zijn met artikel 9 van de proklamatie van Lyon, waarin de afschaffing van alle erediensten wordt aangekondigd. Dit was een jacobijnse trek, zegt J.K. en Bakoenin bestreed juist die jacobijnse trekken en hij verwijst dan tevens naar een brief, die Bakoenin op 1 april 1870 schreef aan ALBERT RICHARD te Lyon. Op die brief kom ik straks nog terug.

Als het willen afschaffen van alle erediensten 'n jacobijnse trek is, dan moet zonder meer worden vastgesteld, dat ook Bakoenin van jacobijnse trekken niet vrij was. Meer dan eens heeft ook hij zich uitgesproken vóór afschaffing van de godsdienst. Zo zegt Bakoenin in het program van de "Alliance de la Démocratie socialiste":

"De revolutie moet radikaal en volledig de staat en alle staatsinstellingen teniet doen. In ons programma is dus besloten: het staatsbankroet - het niet betalen der staatsschulden - het weigeren der belastingen - het ontbinden van leger, magistratuur, beambtengeweld, politie en *priesterschap*...." (Quack, "De Socialisten, Personen en Stelsels", deel 6, pag. 50. Kursivering van mij, J.M.).

Op het kongres van "De Vredes- en Vrijheidsliga" te Bern in september 1868 sprak Bakoenin als volgt:

"Die Russische jeugd heeft in 1862 haar programma in het manifest van het Jonge Rusland gepubliceerd en kortelings in het manifest der Russische sociaal-demokratie. Op dat programma komt

voor afschaffing van godsdienst, eigendom, familie en staat. Ik deel die beginselen." (Quack, als voren, deel 6, pag. 57. Kursivering van mij, J.M.).

Vlak na de gebeurtenissen van september 1870 te Lyon schreef Bakoenin de brochure "L'Empire Knouto-Germanique et la Révolution sociale". Die brochure schreef hij in de vorm van een brief aan een vriend en hij begon aan het schrijven op 29 september 1870. Daarin zegt Bakoenin dat men vrijkorp- sen naar de boeren zou moeten zenden en dat die "de heren pastoors zouden moeten verdrijven en zo nodig arresteren". (Michael Bakunin, Gesammelte Werke, deel 1, pag. 28).

Het heeft geen zin nog meer van dergelijke uitspraken van Bakoenin te gaan aanhalen. De hier gebrachte citaten tonen duidelijk aan, dat het niet opgaat om die ene uitspraak in "Lettre à un Français....." te zien als een aanwijzing dat de proklamatie van Lyon *niet* van Bakoenin zou zijn. Temeer daar er meerdere aanwijzingen (beter gezegd: zekerheden) zijn, dat Bakoenin wel degelijk óf de proklamatie heeft geschreven óf er zijn volledige goed- keuring aan heeft gehecht. Zo schreef hij op 25 september 1870 (dus vlak voor de opstand had moeten plaatsvinden) aan zijn oude vriend Ogarjoff te Londen:

"Ik zal u dadelijk onze proklamatie zenden, waarbij het volk op- geroepen wordt om alle nog bestaande en belemmerende administra- tieve lichamen te verjagen."

Bakoenin kán hiermee niets anders hebben bedoeld dan de proklamatie van het "Comité Central du Salut de la France". Doch dat niet alleen. In de hiervoor reeds genoemde brochure "L'Empire Knouto-Germanique....", die meteen na de gebeurtenissen te Lyon werd geschreven, begint Bakoenin als volgt:

"Ik wil uit Lyon niet vertrekken vóórdat ik een laatst vaarwel u heb gezegd. Ik ga heen; ik heb hier niets meer te doen. Gekomen was ik hier in de overtuiging, dat de zaak van Frankrijk de zaak der mensheid is; ik heb deelgenomen aan Lyons beweging van gis- teren en met mijn naam getekend de besluiten van 't 'Comité Cen- tral du Salut de la France'." (Quack, als voren, deel 6, pag. 84. Kursivering van mij, J.M.).

Dat zijn feiten waaraan niet te tornen valt. Jawel, maar feiten, zegt J.K., "zijn een fetisch van de burgerlijke wetenschap". Dus J.K. zal ook deze feiten wel naast zich neerleggen en het beter willen weten dan Bakoe- nin zélf. Want wanneer je de feiten niet belangrijk acht, dan kost het wei- nig moeite de werkelijkheid aan te passen bij 't beeld dat je zelf van Ba- koenin gevormd hebt. Het BEELD is dan belangrijk, niet de WERKELIJKHEID. En de feiten? Die offer je dan op het altaar van GOD Bakoenin.

BAKOENIN EN DE REGERING VAN 4 SEPTEMBER 1870

In mijn schrijven aan "De Vrije Socialist" heb ik gezegd dat Bakoenin de regering van 4 september 1870 verweet de boeren niet te hebben gerevo- lutioneerd. Dat strijkt J.K. tegen de haren in en hij zegt daarvan:

"Te suggereren, dat Bakoenin ook maar iets verwachtte van de re- gering van 4 september 1870, is zonder meer lachwekkend."

Nu is het verre van mij iets te willen suggereren. Maar wanneer ik mij een beeld wil vormen van Bakoenin dan is er voor mij geen andere mogelijkheid dan mij te verdiepen in zijn geschriften. Ik zou mij natuurlijk ook kunnen laten voorlichten door J.K., maar ik ben bang, dat ik dan een al te gekleurd beeld zou krijgen voorgeschilderd, waarin de echte Bakoenin niet meer te herkennen zou zijn. Om nu het "lachwekkende" van mijn bewering aan te tonen, rest mij niets anders dan nogmaals Bakoenin te citeren uit "L'Empire Knouto-Germanique..." Welnu, Bakoenin zegt daarin:

"Als er iets in mijn ogen de grote domheid van deze zonderlinge regering van de nationale verdediging bewijst, dan is het dat sinds zij de macht in handen nam, zij onmiddellijk daarop niets ondernomen heeft om het land bekend te maken met de tegenwoordige toestand en om overal de gewapende opstand van de boeren aan te wakkeren, ze er toe aan te zetten. Was het dan zo moeilijk, deze zo eenvoudige, voor ieder duidelijke zaak te begrijpen, dat van de massale opstand van de boeren samen met die van de stedelijke bevolking de redding van Frankrijk afhing en ook nu nog afhangt? Heeft de regering van Parijs en Tours tot op heden echter ook maar één stap gedaan, ook maar één maatregel genomen, om de opstand van de boeren aan te wakkeren? Ze heeft niets gedaan om de opstand te bewerkstelligen, maar integendeel alles gedaan om deze opstand onmogelijk te maken. Dat was haar stomiteit en haar misdaad, die de dood van Frankrijk kan zijn." (Michael Bakunin, Gesammelte Werke, deel 1, pag. 19. Kursivering van mij, J.M.).

Nu moet J.K. mij maar eens duidelijk maken, waarom mijn bewering dat Bakoenin de regering van 4 september 1870 verweet de boeren niet te hebben gerevolutioneerd, "zonder meer lachwekkend" is. Was mijn bewering "lachwekkend", dan moet worden vastgesteld, dat Bakoenin "lachwekkend" was. Niemand zal toch kunnen ontkennen, dat Bakoenin in het hierboven geciteerde de houding van de regering wijt aan haar domheid. Was die regering maar verstandig geweest en had zij de boeren maar gerevolutioneerd, dan had zij Frankrijk kunnen redden en was de misdaad niet begaan. De regering was he-laas te dom. Kan men soms iets anders uit de redenering van Bakoenin lezen?

Als er iets "lachwekkend" is, dan is het de gekleurde bril, die J.K. steeds opzet als het om Bakoenin gaat, een bril die hem alles anders doet zien dan de werkelijkheid is. Inderdaad, met zo'n bril moet je feiten wel zien als "een fetisch van de burgerlijke wetenschap".

BAKOENIN EN DE "GROTE MANNEN"

Mijn bewering, dat Bakoenin de revolutie afhankelijk achtte van de "grote mannen, dan de "gewelddenaars", van de "bewuste revolutionairen", wordt door J.K. natuurlijk ook ten sterkste ontkend. Hij zegt daarvan in zijn brief:

"Tenslotte nog een opmerking over Bakoenins Vermeende geloof in 'grote mannen'. Aangezien de heer Meulenkamp zo bijzonder verzot is op 'feiten', deze fetisch van de burgerlijke wetenschap, kan

hem misschien dit feit ter overdenking worden gegeven: Eind 1871 schreef Bakoenin aan zijn Italiaanse vrienden: 'De grote dominerende persoonlijkheden zijn dus volstrekt nodig voor de politieke revolutie, in de sociale revolutie zijn ze niet alleen van generlei nut, ze zijn daarbij bepaald schadelijk en (hun aanwezigheid daar) is onverenigbaar met het eigenlijke doel dat deze omwenteling zich stelt: de emancipatie van de massa's.' (*Archives Bakounine*, I, 2, p. 308). Van rond dezelfde tijd dateert zijn uitspraak: 'Wat ons betreft, wij geloven dat het volk zich dikwijls en grondig kan vergissen, maar dat er niemand ter wereld is, die zijn dwalingen kan corrigeren of het kwaad kan herstellen dat daaruit voortspruit, behalve het volk zelf; alle andere herstellende en verbeterende dringen zich aan het volk op (.....) en doen niets anders en kunnen niets anders doen dan de dwalingen en het kwaad verergeren.' (*Archives Bakounine*, I, 1, p. 242)."

Ziezo, daar kan de heer Meulenkamp, die "zo verzot is op feiten", het dan mee doen. Munt geslagen en wel door zo'n "fetisch van de burgerlijke wetenschap", die ook J.K. blijkbaar weet te hanteren. Maar hij kan *mij* toch niet kwalijk nemen, dat Bakoenin zichzelf zo vaak tegensprekt. Want ongetelbaar zijn de uitlatingen van Bakoenin waarin hij z'n geloof in de "grote mannen" belijdt. Het is vervelend, maar ik kan er toch niet onderuit om weer de "fetisch van de burgerlijke wetenschap" te hanteren; ik zal weer met *feiten* moeten komen.

J.K. heeft de brief van Bakoenin van 1 april 1870 aan Albert Richard aangehaald. En inderdaad keert Bakoenin zich in die brief tegen allen, die - terwille van eigen glorie - in de revolutie een "grote rol" willen spelen en die Parijs tot het centrale punt van de revolutie zouden willen maken van waaruit de revolutie zou moeten worden geleid. Bakoenin zelf zocht geen eigen glorie, daaraan twijfel ik niet. Maar een rol spelen? Hij eist voor zich en zijn geestverwanten zelfs de grootste rol die er te bedenken valt. Lees slechts wat hij ook in die brief van 1 april 1870 aan Albert Richard schrijft:

"Wij integendeel zullen alle hartstochten voeden, opwekken en ontketen en de anarchie moeten bewerkstelligen, en als onzichtbare gidsen in de volksopstand moeten wij hem leiden, niet door een zichtbare machtsuitoefening, maar door de gezamenlijke diktatuur van alle verbonden. Een diktatuur zonder banieren, zonder titel, zonder officieel recht, die des te machtiger is, omdat ze niet de schijn van macht heeft. Dit is de enige diktatuur die ik toesta. Om te kunnen optreden moet ze aanwezig zijn, en daarom moet ze worden voorbereid en vooraf worden georganiseerd, want ze zal niet uit zichzelf ontstaan, noch door discussies, noch door redevoeringen en principiële debatten, noch door volksvergaderingen.

Weinige verbonden, maar goede, ijverige, diskrete, sterke mannen, voldoende ernstig en hoogstaand van geest en hart om de ijdele schijn van de bestaande macht aan te tonen. Als deze *gezamenlijke* en *onzichtbare* diktatuur wordt gevormd, zal zij overwinnen; de goed geleide revolutie zal overwinnen."

Na zich dan nogmaals te hebben gekeerd tegen hen, die een "grote rol

in de revolutie willen spelen en er voor gewaarschuwd te hebben, dat de diktatuur van een enkeling de ondergang van het socialisme zal zijn, vervolgt Bakoenin:

"Er is nog slechts een enkele macht, een enkele diktatuur, waarvan de organisatie heilzaam en mogelijk is, dat is de kollektieve en onzichtbare diktatuur van de verbondenen uit naam van ons principe, en deze diktatuur zal des te heilzamer en machtiger zijn, omdat ze niet op zichtbare wijze met officiële macht is bekleed. Om haar echter te vormen moeten er werkelijk *sterke mannen* zijn, die met hart en ziel verheven zijn boven de platte eerezuchtigen en die in voldoende mate eerezuchtig zijn naar de overwinning van hun idee." (Michael Bakunin, als voren, deel 3, pag. 98 e.v. Kursivering in het laatste citaat van mij, J.M.).

Ja, en dat was dan de brief aan Albert Richard, waar J.K. onze aandacht op meende te moeten vestigen. Kan nog sterker het geloof in "bewuste revolutionairen" worden gedemonstreerd? En de brief aan Albert Richard is niet de enige plaats waar Bakoenin het over de diktatuur heeft. In zijn "Bekentenissen" zegt hij bijvoorbeeld:

"In Praag zou de zetel van de revolutionaire regering moeten worden gevestigd, de zetel van een regering, die zou moeten worden uitgerust met onbeperkte diktatoriale macht.... Alle clubs, alle kranten, alle manifestaties van een zwetsende anarchie zouden op eendere wijze moeten worden afgeschaft. Alles zou onderworpen moeten worden aan een diktatoriale macht." (Michael Bakounine, Confession. Annotations de Max Nettlau. Paris 1932).

En in dezelfde "Bekentenissen" bepleit hij ook voor Rusland een dergelijke diktatuur. Men zou deze "Bekentenissen" nog kunnen toeschrijven aan de onvolkomenheid van zijn opvattingen in zijn jonge jaren, maar zie, ook in 1870, dus bijna aan het eind van zijn leven, is hij de diktatuur nog altijd niet vergeten en komt die nog in zijn opvattingen voor, zij het in wat andere vorm. Maar ook *dán* is de revolutie toch weer afhankelijk van de "goede, ijverige, ernstige, hoogstaande en sterke mannen". Het is als het ware de draad, die door al zijn werken heenloopt. In zijn brochure "Romanoff, Pougatcheff of Pestel", die in 1862 uitkwam, spreekt hij zelfs de gedachte uit, dat tsaar Alexander II de revolutie had kunnen doorvoeren. Ongelooflijk? Inderdaad, maar het is echt waar. Bakoenin zegt in die brochure:

"Een verheven rol en taak zou het zijn voor de afstammeling der Romanoffs. Tsaar Alexander II kon de eerste Russische volktsaar wezen. Het staat in zijn macht de Polen te bevrijden. Doch helaas, hij zei hun slechts het woord 'geen dromerijen'. Het begin der regering van Alexander II was glansrijk: de bevrijdingswet voor de boeren van 19 februari 1861 was de schone inleiding. Doch hij voelde te Duits. Hij wilde de Petrinische staat slechts wat verwijden, wat ruimer maken. Hij had de grootste revolutie in Rusland kunnen doorvoeren, zonder een droppeel bloeds te vergieten. Nog kan hij het doen, nog zou hij het volk kunnen bevrijden van de voogdij der regering, der beambten, van de adel, nog kon hij zelfbestuur aan de gemeente geven. Daarvoor was slechts nodig een Algemene Rijksdag, de tsaar zou *dán* aan de spits van al-

len staan, dan behoefde hij niet bang voor het volk te zijn. Hij, de afstammeling van Michael Romanoff, hij, het symbool der eenheid in Rusland. Dán zou voor Rusland het tijdperk van gouden vrijheid aanbreken."

Na daarna een zevental punten voor een programma voor een eventuele Rijksdag te hebben opgesomd, vervolgt Bakoenin:

"Hoe zal dit alles echter tot stand komen? Onder Romanoff, Pestel of Pougatcheff? Onder leiding van de tsaar, of van de adel of van de mannen des volks? Liefst ware ons de leiding van een Romanoff, want lichter gaat alles zonder revolutie; maar de tsaar wil niet. - Dus moeten wij wachten op een Pougatcheff of Pestel. - Een Pougatcheff. gave de hemel dat hij dan Pestels genie bezat. - Een Pestel. maar dan moet hij een volksman zijn. Doch wellicht is geen der drie ter beschikking. De Rijksdag moet dan kollektief het werk doen. Naderen we nu slechts 't volk. De enige weg daartoe is oprechtheid en waarheid. 't Ganse volk moet een vernieuwing ondergaan. Wij kunnen slechts verloskundigen, vroedmeesters voor het nieuwe komende Russische volk zijn. Slechts moeten wij op onze hoede wezen geen doktrinairen ons te tonen." (Quack, als voren, deel 6, pag. 35 en 36).

Men moet mij maar eens duidelijk maken, dat Bakoenin ook in deze citaten niet al zijn hoop heeft gevestigd op de "grote mannen", op een Romanoff, een Pougatcheff of een Pestel. Niet het Russische volk kan zichzelf bevrijden. Neen, daarvoor zijn nodig de "grote mannen", de niet-doktrinaire verloskundigen, de vroedmeesters.

Het is bij de anarchisten een populair misverstand, dat Bakoenin de "bewuste revolutionairen" niet noodzakelijk en uiterst belangrijk voor het welslagen van een revolutie zou hebben geacht. Lees alleen maar wat hij in het "Program en Doel der Revolutionaire Organisatie der Internationale Broeders" schreef. Onder punt 10 lezen we o.a.:

"Alles wat een goed georganiseerde geheime genootschap kan doen, is in de eerste plaats bij de geboorte van een revolutie hulp te bieden door verbreiding in de volksmassa van aan de instinkten beantwoordende ideeën, en te organiseren, niet het leger van de revolutie - dat leger moet immers het volk zijn - maar een soort van revolutionaire generale staf, bestaande uit trouwe, energieke, intelligente personen, die voor alles oprechte, niet eierzuchtige en ijdele, vrienden van het volk zijn; een organisatie die in staat is als bemiddelaar tussen de revolutionaire idee en de instinkten van het volk op te treden."

En onder punt 11 lezen we dan nog:

"Het aantal dezer personen mag niet groot zijn. Voor een internationale organisatie in heel Europa zijn honderd sterk en ernstig verbonden revolutionairen genoeg. Twee-, driehonderd revolutionairen zullen voldoende zijn voor de organisatie der grootste landen." (Michael Bakunin, als voren, deel 3, pag. 90).

Ik zou zo nog wel een tijdje door kunnen gaan met 't aanhalen van citaten. Wat heeft het echter voor zin? De hier door mij gebrachte citaten spreken duidelijke taal. En natuurlijk zal 't mogelijk zijn om citaten van Bakoenin te brengen, waarin hij zich anders uitlaat. J.K. heeft er een tweetal gebracht. Het bewijst alleen maar de onklarheid van z'n opvattingen.

Trouwens, met mijn opvatting, dat Bakoenin de revolutie afhankelijk achtte van de "bewuste revolutionairen", bevind ik mij in goed gezelschap. Onder de thans nog levenden zal er waarschijnlijk niemand zijn, die meer bekend is met de werken van Bakoenin, dan de onlangs tot doctor gepromoveerde Arthur Lehning, medeoprichter en thans nog medewerker aan het Internationale Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam. Deze Arthur Lehning nu zegt in een interview (van 1970, doch door mij gelezen in "De Vrije Socialist" van december 1975):

"Bakoenin propageerde ook zulke geheime organisaties, het bundelen van bewuste revolutionairen die in geval van revolutie zouden moeten verhinderen, dat de revolutie in handen zou komen van aspirant-diktatoren."

Wanneer geheime organisaties van "bewuste revolutionairen" er in een revolutie voor moeten zorgen, dat aspirant-diktatoren geen kans krijgen, dan is het zonder meer duidelijk, dat het welslagen van een revolutie afhankelijk is van die "bewuste revolutionairen", van de "geweldenaars", die, zoals Bakoenin zich uitdrukte, "ook de duivel in het lijf moeten hebben".

Ik heb natuurlijk niet de hoop, dat ik J.K. nu heb overtuigd. Feiten zeggen hem nu eenmaal niets. Maar misschien kan hij eens te rade gaan bij de hem zeer wel bekende Arthur Lehning. Misschien lukt die, wat mij onmogelijk blijkt te zijn.

Wil dit alles nu zeggen, dat ik geen enkele bewondering heb voor Michael Bakoenin? Geenszins. Al deel ik zijn opvattingen niet, dat neemt toch niet weg, dat ik grote bewondering heb voor de wijze waarop hij zich zijn hele leven (op zijn manier) in dienst heeft gesteld van de onderdrukten. Armoede, gevangenschap en ontberingen deden hem niet wijken van de door hem gekozen weg. Men moet wel een zeer grote dosis sociale bewogenheid hebben om dat een heel leven vol te kunnen houden. Voorts geniet ik bij het lezen van veel van zijn werken. Zijn stijl is meeslepend. Zijn voordrachten voor de arbeiders van het Dal van St. Imier in de Zwitserse Jura van mei 1871 zijn prachtig en raken je in het hart.

Wel bewondering en respekt heb ik dus voor Bakoenin. Maar ik weiger hem op een voetstuk te plaatsen en hem als een GOD te vereren en alles te onderschrijven wat hij publiceerde. Daar is te veel verwachting van de "bewuste revolutionairen" en te weinig begrip voor het feit, dat de revolutie niet afhankelijk is van het handelen van "bewuste revolutionairen", doch louter en alleen van het handelen van een onderdrukte klasse. Daarom weiger ik de gekleurde bril op te zetten, die mij regelmatig door zijn bewonderaars en vereerders wordt voorgehouden.